

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН: СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВИЙ АНАЛІЗ

ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES OF STUDENTS IN THE CONTEXT OF STUDYING PROFESSIONAL DISCIPLINES: STRUCTURAL AND CONTENT ANALYSIS

Сучасний етап реформування змісту і форм організації дошкільної освіти в руслі реалізації БКДО (2021) обумовлює активні пошуки нових методик вивчення студентами спеціальності 012 Дошкільна освіта навчальних дисциплін фахової підготовки. До таких відносимо «Педагогіку дошкільну», оскільки саме вона є основою для проєктування структури і змісту викладання цілої низки конкретних методик дошкільної освіти.

У статті розглянуто взаємообумовленість напрямів та форм організації науково-дослідної діяльності студентів (НДДС) під час різних видів педагогічної практики, які спрямовані на формування позитивної внутрішньої мотивації до професійного становлення і розвитку дослідницьких якостей майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти (ЗДО); а також в позааудиторний час змістовим наповненням курсу «Педагогіка дошкільна» у межах навчально-дослідної роботи студентів (НДРС) у процесі навчальних занять у формі практичних і семінарських.

Доведено доцільність створення належних умов для реалізації відповідності (кореляції) між означеними структурними компонентами фахової підготовки у закладі вищої освіти; наведено структурні складові науково-дослідної діяльності студентів над тематикою курсу «Педагогіка дошкільна» (розглянуто наш підхід до структурування змісту на прикладі теми «Моральне виховання дітей дошкільного віку») і способи їхньої реалізації у навчально-дослідній роботі студентів, а також розглянуто орієнтовне дефінітивно-сислове поле кожної теми.

Установлено науково-дослідну діяльність студентів як складову професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології і методики дослідження, за умови їхньої систематичної участі в дослідницькій діяльності різного змісту, опанування вміннями і технологіями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем.

Ключові слова: навчально-дослідна робота, науково-дослідна діяльність, дошкільна освіта, фахова підготовка, педагогіка дошкільна.

The current stage of reforming the content and forms of the organization of preschool education in line with the implementation of the BKDO (2021) determines the active search for new methods of study by students of the specialty 012 Preschool education of educational disciplines of professional training. We include «Preschool Pedagogy» among these, since it is the basis for designing the structure and content of teaching a whole series of concrete methods of preschool education.

The article examines the interdependence of the directions and forms of organization of students' scientific research activities (NSDS) during various types of pedagogical practice, which are aimed at forming positive internal motivation for professional formation and development of research qualities of future teachers of preschool education institutions (ZDO); as well as outside classroom time with the content of the course «Preschool Pedagogy» within the scope of students' educational and research work (NDRS) in the process of training in the form of practical and seminar classes.

The expediency of creating appropriate conditions for the implementation of correspondence (correlation) between the defined structural components of professional training in a higher education institution has been proven; the structural components of the students' scientific research activity on the subject of the course «Preschool Pedagogy» are given (we considered our approach to structuring the content using the example of the topic «Moral education of preschool children») and ways of their implementation in the students' educational and research work, as well as the approximate definitive semantic field of each topic.

The research activity of students is established as a component of professional training, which involves teaching students methodology and research methods, under the condition of their systematic participation in research activities of various content, mastering the skills and technologies of a creative approach to the study of certain scientific problems.

Key words: educational and research work, research activity, preschool education, professional training, preschool pedagogy.

УДК 378:373.2]001.89
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.1.43>

Лисенко Н.В.,

д-р пед. наук,
професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Лисенко О.М.,

д-р пед. наук,
професор кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Незамай М.І.,

д-р філол.,
асистент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Стрімкі процеси оновлення змісту і форм організації дошкільної освіти обумовлюють необхідність переосмислення змісту і технологій фахової підготовки майбутніх педагогів до реалізації завдань освіти дітей у руслі БКДО (2021) [1] та низки програмно-методичних рекомендацій і чинних програм для ЗДО.

Об'єктивно посилюється увага до залучення студентів у процесі вивчення фахових дисциплін (НДРС) до науково-дослідної діяльності (НДДС) задля стимулювання їхніх інтересів щодо

пошуку творчих підходів із надання дітям освітніх послуг високої якості. Відповідно, актуалізуються вимоги до ефективності фахової підготовки майбутніх педагогів ЗДО уже з перших курсів їхнього навчання у закладах вищої освіти.

Освітній процес у ЗВО і фахова (професійна) підготовка, зокрема, спрямовуються на утвердження, визнання і неухильну реалізацію наукової та інноваційної діяльності зі студентами задля забезпечення висококваліфікованими та конкурентоспроможними педагогічними кадрами закладів дошкільної освіти різного типу і різних форм

власності, які створюються в Україні стрімкими темпами.

Таким чином, неподільна єдність та взаємозбагачення змісту діяльності навчальних, наукових та інноваційних складових фахової підготовки об'єднуються у цілісний системний процес. Відповідно, його спрямування у русло студентоцентризму забезпечуватиме такий рівень кваліфікації майбутніх педагогів ЗДО, який відповідатиме сучасним вимогам до розвитку педагогічної науки та освітніх технологій реалізації її здобутків, а також соціуму, загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науковому доробку сучасних учених України наголошено на актуальності спрямування навчально-дослідної роботи та науково-дослідної діяльності студентів у ЗВО за означеним нами фахом у русло постійного пошуку шляхів упровадження технологій їхньої підготовки до інноваційної діяльності у ЗДО (А. Богуш, О. Брежнєва, Н. Гавриш, І. Дичківська, К. Крутий та ін.); забезпечення адекватності технологій і результатів педагогічного процесу ЗВО сучасним вимогам суспільства (Г. Беленька, Л. Зданевич, О. Кононко, Н. Лисенко та ін.); формування готовності майбутніх педагогів ЗДО до адекватного реагування на динамічні зміни у запитах соціуму до якості освітніх послуг ЗДО шляхом розвитку професійної педагогічної творчості (Л. Артемова, І. Бех, Т. Піроженко, О. Рейнпольська, О. Семенов, Т. Танько та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Утверджуючи у змісті фахової підготовки майбутніх педагогів ЗДО компетентнісний підхід, актуалізуємо набуття ними професійних знань, формування практичних умінь і навичок задля ефективного розв'язання освітніх завдань, окреслених змістом БКДО (2021) і чинних програм для ЗДО України, а також пошуку шляхів творчого запозичення доробку зарубіжних учених і практиків у ракурсі активізації навчально-дослідної роботи. Відтак, акцентуємо увагу і на змісті науково-дослідній діяльності студентів під час навчальних занять з «Педагогіки дошкільної» та різних видів педагогічної практики у ЗДО [5].

Актуальність порушеної нами теми убачаємо в тому, що зміст і форми професійної підготовки майбутніх педагогів – це перманентний і ступеневий процес, отже цілком логічно вибудувувати його на основі наукових досліджень і прогресивного практичного досвіду вихователів-практиків ЗДО.

У процесі вивчення курсу «Педагогіки дошкільної» нами було запропоновано інноваційний підхід до структурування і змістового наповнення відповідного підручника «Педагогіка українського дошкілля», який успішно витримав видання у трьох частинах упродовж 2011–2021 рр. і залишається

актуальним для студентів денної та заочної форм навчання, а також вихователів-практиків і магістрів.

Одну із його переваг порівняно з іншими підручниками, власне, і спрямовували на моделювання способів синтезу змісту навчально-дослідної роботи студентів із науково-дослідною діяльністю. Загалом, такий підхід проектували на ефективне використання сутності дефінітивно-смислового супроводу кожної теми з огляду на практичне втілення кожного його поняття чи сентенції у зміст реального навчально-виховного процесу ЗДО; моделювання його форм і методів задля підвищення рівня якості освітніх послуг для дітей; спрямування у русло підвищення ефективності фахової підготовки майбутніх вихователів, які залучені до активного прогнозування і розробки педагогічних ситуацій різного змісту, відповідно до чинної програми ЗДО. У нашому варіанті – це «Українське довілля» [7].

Мета статті полягає в тому, щоб довести ефективність такого підходу до організації науково-дослідної діяльності студентів у процесі фахової підготовки, за якої набуті ними знання, сформовані практичні уміння і навички у процесі навчально-дослідної роботи під час вивчення фахових дисциплін, слугують безумовними засадами для досягнення очікуваних результатів – підготовки фахівців спеціальності 012 Дошкільна освіта відповідно до сучасних запитів соціуму.

Виклад основного матеріалу. Структурно, кожна лекція охоплює низку обов'язкових компонентів. Розглянемо наш підхід до структурування її змісту на прикладі теми «Моральне виховання дітей дошкільного віку».

Мету лекції нами спроектовано на ознайомлення студентів зі специфікою морального виховання дітей дошкільного віку, яку обумовлено її особливостями як форми суспільної свідомості; як засобом нормативного регулювання соціального життя і діяльності громадян; соціалізації особи та способом опанування нею накопиченим у суспільстві соціо-культурним і соціо-історичним досвідом; із моральною культурою як синтезом переконань і поведінки, що обумовлює ефективний загальний розвиток особистості у сенситивному періоді її формування.

Ураховуючи актуальні аспекти порушеної проблеми, у наукових дослідженнях відомих учених України – Л. Артемова, І. Бех, О. Кононко та ін. нами було чітко окреслено її дефінітивно-смилове поле.

До прикладу, виховання, моральне виховання, які представлені у варіативних тлумаченнях дослідників:

Виховання – це прилучення дитини до світу людських духовних цінностей; моральне виховання – процес формування моральних якостей,

рис характеру, навичок і звичок поведінки та ін. [5].

Вивчаючи тему на основі взаємозв'язку між навчально-дослідною роботою та науково-дослідною діяльністю студентів, як було зазначено вище, їхню навчально-дослідну роботу представлено у навчальних планах як систему обов'язкових навчальних занять. Складовою всіх практичних і семінарських занять наведено низку завдань різного типу для різних видів педагогічної практики, які спрямовані на формування позитивної внутрішньої мотивації до професійного становлення і розвитку дослідницьких якостей майбутніх педагогів ЗДО.

Відповідно, науково-дослідна діяльність студентів постає складовою професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології і методики дослідження, за умови їхньої систематичної участі в дослідницькій діяльності різного змісту, опанування вміннями і технологіями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем.

По цьому, навчальну роботу, як один із напрямів діяльності педагогічного колективу ЗВО, спрямовано на забезпечення формування високого рівня якості фахової підготовки шляхом упровадження ефективних педагогічних технологій шляхом створення належних умов для різних видів навчальної роботи. Відповідно, діяльність – це значно ширше і багатогранніше поняття, оскільки є і за сутністю, і за назвою цілеспрямованим процесом, а його очікуваний результат – це розвиток особистості, її інтелекту, здібностей, опанування знаннями та оволодіння вміннями і навичками.

Розглянемо послідовні етапи моделювання такої взаємодії, а також обсяг науково-дослідної діяльності студентів, спрямований на виконання завдань виконаної ними навчально-дослідної роботи.

Реально таку взаємодію навчально-дослідної роботи студентів із науково-дослідною діяльністю студентів моделювали у формі інтегрування змісту різних завдань, які об'єднані у два підрозділи практичного блоку – запитання для самоперевірки і завдання для самоперевірки, які є наступними обов'язковими компонентами структури лекції.

Таким чином, обсяг наведених запитань для самоперевірки (до прикладу, розкрити зміст понять моральне виховання і моральний розвиток; визначити мету і завдання морального виховання та ін.), передували переліку завдань для самоперевірки (скажімо, опишіть специфіку морального виховання дітей різних періодів дошкільного віку), ми пролонгували на педагогічну практику. Це – під час навчальної практики зафіксувати оцінки поведінки дітей, що здійснює вихователь. Студентам запропоновано таку орієнтовну схему:

Таблиця 1

Група, час дослідження

№	Ситуація	Оцінка вихователя	Адекватність оцінки ситуації	Реагування дитини	Висновок

Далі студентам запропоновано проаналізувати вплив оцінок на поведінку дітей. На завершення – студенти формулювали свої побажання, які вважали за доцільні для педагога.

Опираючись на інформацію, яку студенти уже вивчили, проаналізували, виокремили зміст актуальних понять теми, вони переходили до виконання низки таких письмових завдань:

- підготувати доповідь на тему: «Виховання вищих моральних почуттів дітей дошкільного віку засобами народної педагогіки»;
- підготувати реферат на тему: «Старшим дошкільникам про моральні категорії»;
- провести етичну бесіду на тему: «Моральні принципи в творах видатних українських письменників»;
- скласти бесіду на морально-етичну тему з дітьми старшого дошкільного віку на теми: «Ввічливість», «Чесність», «Доброта» та ін.

Загалом, такий обсяг навчальної роботи спрямований на реалізацію її наукового потенціалу в різних видах науково-дослідної діяльності кожного студента. А це – створити модель папки-розкладки з даної теми для батьків (вихователів); скласти прислів'я із запропонованих попарно з'єднать: «Щастя – руками»; «Стаду – вовк» «Гнів – порадник» («Гнів – поганий порадник»); підготувати план і тези доповіді для батьків «Розмови з дітьми на моральні теми».

Задля успішної взаємодії між навчально-дослідною роботою і науково-дослідною діяльністю студентів чітко спрогнозовано активні методи дослідження, якими вони можуть послуговуватися. Приміром, такі: аналіз науково-методичної та навчально-методичної літератури на основі системного підходу, аналіз й узагальнення досвіду вихователів-практиків ЗДО та ін.

Важливими джерелами для виконання завдань розглядали дотичні до проблеми наукові праці викладачів випускової кафедри. Їхні здобутки слугували визначальними векторами для проектування змісту і технологій морального виховання дітей у різних вікових групах ЗДО під час педагогічної практики студентів, мотивуючи їх до активної експериментальної діяльності у різних формах її організації. До прикладу, проаналізувати рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку за темами «Яким (якою) я буду, коли виросту» чи «Дав слово – дотримай його!».

Таким чином, у дефінітивно-смісловому полі проблеми морального виховання дітей чітко

окреслено обсяг актуальних понять та їхнього змісту в руслі БКДО (2021), Державного стандарту дошкільної освіти. Відтак, це, по-перше, суттєвим чином обумовлює її змістове наповнення й технології його реалізації; по-друге, стимулює формування практичних навичок наукової роботи і практичних умінь задля успішного розв'язання завдань морального виховання дітей. Означені складові зреалізовано одночасно, відповідно, наукові здобутки є змістом конкретних заходів в педагогічному процесі ЗДО.

Науково-дослідні завдання спрямовано на поглиблене вивчення навчального матеріалу і, відповідно, вона посідає особливе місце у процесі фахової підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Науково-дослідні завдання для них спрямовано на активізацію пізнавальної діяльності кожного студента; творче оволодіння ним методами виховання дітей; формування його комунікативної компетенції в руслі фахової підготовки.

Різні аспекти НДДС в процесі вивчення навчальних дисциплін фахової підготовки ми вже розглядали у своїх публікаціях. Однак, ця проблема не втратила своєї актуальності і питання формування готовності майбутніх вихователів ЗДО заслуговують на особливу увагу в контексті реалізації стратегії БКДО (2021).

Одержані нами результати моніторингу участі студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта в науково-дослідній діяльності у форматі проєктів різної тематики свідчать про те, що і надалі необхідним є пошук нових форм і методів стимулювання їхньої позитивної внутрішньої мотивації до такого виду фахової підготовки.

Зважаючи на зазначене вище, наступним компонентом лекції нами представлено завдання, які спрямовували на візуалізацію теоретичних знань студентів у формі завдань для самоконтролю – розробити кросворд і укласти дотичні до змісту завдань ілюстрації. До прикладу, подаємо варіант кросворду.

Запитання:

По вертикалі:

1. Хто вважав, що мета морального виховання полягає в розвитку діяльної любові дітей до людей?

2. Хто автор слів: «Ні, оригінальність кожної особи занадто коштозна річ – її треба берегти і тільки допомагати знайти свій певний незалежний шлях до добра»?

3. Хто першим актуалізував теорію природного виховання і природного покарання?

4. Педагогічну спадщину якого відомого польського гуманіста, лікаря, педагога кін. XIX ст. присвячено моральному вихованню? Найвизначніші його праці «Як любити дитину»?

По горизонталі:

1. Який вчений називав характер виразом чуйності дитини?

2. Чиї це слова: «Характер – це особлива реакція волі на всі враження, це здібність витворювати свої переконання і виконувати накази розуму»?

Відповіді:

По вертикалі: 1. Песталоцці. 2. Русова. 3. Руссо. 4. Корчак.

По горизонталі: 1. Фере. 2. Дуглас [5].

Висновки. Таким чином, розглянута нами організація науково-дослідної діяльності студентів у контексті вивчення нами «Педагогіки дошкільної», дає реальні можливості концентрувати їхню увагу на ефективності навчально-дослідної роботи, орієнтуючи їхні зусилля на опануванні науковими підходами до реалізації завдань морального виховання дітей дошкільного віку.

Узагальнюючи викладений вище зміст роботи в обсязі теми «Моральне виховання дітей дошкільного віку», важливо наголосити на тому, що саме за такого підходу студенти успішно оволодівають технологією системного аналізу організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективну реалізацію змісту БКДО України (2021) та інших програмно-нормативних документів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) М-во освіти і науки України від 12.01.21 № 33. Київ : Освіта, 2021 р.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
4. Лисенко Н.В., Лисенко О.М., Незамай М.І. Організація та методичний супровід науково-дослідної діяльності студентів : методичний посібник на допомогу студентам спеціальності 012 Дошкільна освіта з вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень». Івано-Франківськ, 2024. 118 с.
5. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля: навч.посібник : у 3-х ч. Ч. 3 / Н. В. Лисенко, Н. Кирста, Н. Лазарович. Київ : Слово, 2021. 376 с.
6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 264 с.

8. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 012 – Дошкільна освіта II галузі знань 01 – Освіта / ПедагогікаII для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти/ під.кер А.Богуш. Київ, 2019. 20 с.